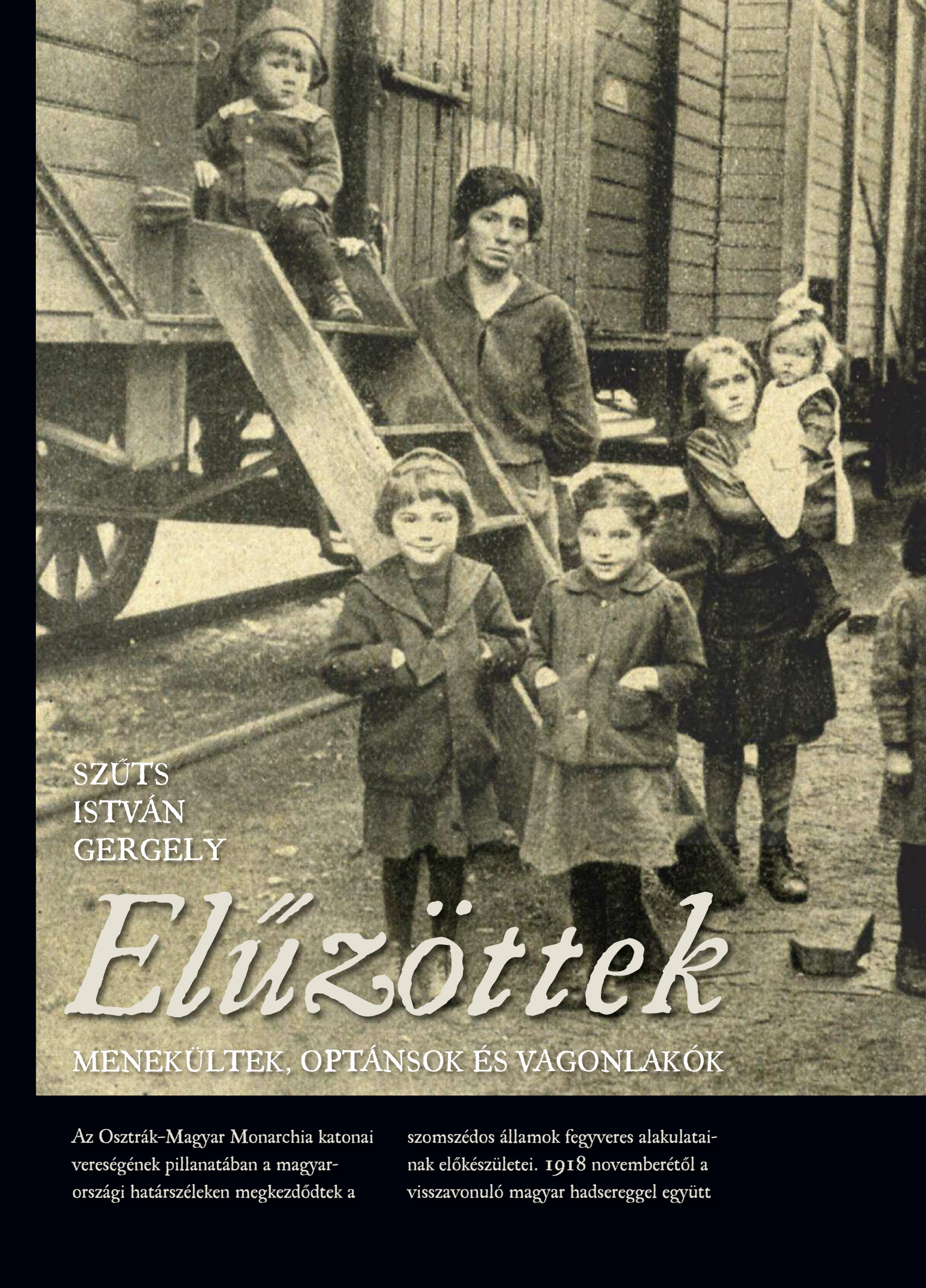




SZÜTS
ISTVÁN
GERGELY

Elűzöttek

MENEKÜLTEK, OPTÁNSOK ÉS VAGONLAKÓK

Az Osztrák–Magyar Monarchia katonai vereségének pillanatában a magyarországi határszéleken megkezdődtek a

szomszédos államok fegyveres alakulatainak előkészületei. 1918 novemberétől a visszavonuló magyar hadsereggel együtt



biztonságot remélve több tízezen igyekeztek az ország belseje felé. A rövid idő alatt szinte kontrollálhatatlanná váló

tömeg méretéről az impériumváltás okozta közigazgatási káosz, majd átmenet miatt keveset tudunk jelenleg.



Annyi biztos, hogy magánszemélyek, családok és számos esetben munkahelyek, hivatalok komplett személyzetei indultak a magyar fennhatóság alatt maradt területek felé. 1918 decemberének első napjaiban például a dél-bánsági Kevevára (Kovin) vasútállomásának összes dolgozója volt kénytelen otthagyni munkahelyét és családjával együtt távozni a berendezkedő szerb csapatok miatt.

KIKÖLTÖZŐK

A menekültek megindulása tovább súlyosbította az amúgy is kritikus politikai, társadalmi és gazdasági helyzetben lévő ország állapotát. A tömegesen érkező menekültek regisztrálására és kontrollálására 1920 áprilisában életre hívták az Országos Menekültügyi Hivalt (OMH), amelynek 1924-es jelentése szerint addig összesen 350 ezren érkeztek az utódállamokból Magyarországra területére. Közülük 1919-ben és 1920-ban 230 ezren. Mivel az OMH viszonylag későn, csak másfél évvel az első menekültek megérkezését követően kezdett munkába, az 1919-es esztendőről nem rendelkezettek megbízható adatokkal. Látva az 1918 novemberétől megindult menekülthullámot és figyelembe véve a nem vagy csak később regisztráltakat, az utódállamokból Magyarországra érkezettek száma elérhette a 400-430 ezer főt is.

Abban, hogy a menekültáradat nem öltött nagyobb méreteket, jelentős szerepe volt Bethlen István későbbi miniszterelnöknek, aki az Országos Menekültügyi Tanács vezetőjeként a

DOLGOZAT A VAGONLAKÓKRÓL JÓZSEF ATTILA LEVELE JÓZSEF JOLÁNNAK



A vagonlakók a hétköznapiak részévé váltak, különösen igaz volt ez a vidéki városokban. Jól példázza ezt József Attila 1920 októberében nővérének címzett levele, amelyben arról ír, hogy a makói iskolában a pályaudvar oldalvágányain élőkről kell fogalmazást írniuk.

„Most nem érek rá verseket kell írni, mert levelet is csak vasárnap szabad. De leckét írhatok bőven: pl. magyar órán a tanár azt mondta, (mikor kijavították a dolgozatokat) a következő dolgozat címe „A vagonlakók” 7 oldal október 26ra. És erről kell írni valamilyen hazafias dolgot.”

Makó, 1920. X. 24.

In: Fehér Erzsébet (szerk.): József Attila válogatott levelezése (Új Magyar Múzeum. Irodalmi dokumentumok gyűjteménye 11.) Budapest, 1976, 13.

Bár a statisztikák szerint csak a Magyarországra menekültek közül 10%-a élt hosszabb vagy rövidebb ideig vagonokban, helyzetük a magyar sors szimbólumává emelkedett. A menekültek többsége barakktelepeken, iskolákban, kaszárnyákban vagy magánházaknál lakott.

beáramlás korlátozására tett javaslatot. Bethlen úgy vélte, a nemzet számára súlyos következményekkel járna a menekültek további beözönlése: egyrészt az utódállamokban jelentősen csökkenne a magyarság számaránya, ami a revízió szempontjából rendkívül kedvezőtlen lenne, másrészt az áttelepülők komoly társadalmi feszültségeket idézhetnének elő az amúgy is súlyos helyzetben lévő országban. A Bethlen által beterjesztett és 1920. október 23-án elfogadott kormányrendelet így meghatározta, hogy a jövőben milyen jog alapján lehet a letelepedést kérni Magyarországon.

A rendelet elsősorban a családegyesítés céljából, a megkezdett egyetemi tanulmányok, valamint bizonyított kiutasítások miatt érkezők esetében mérlegelt, más indokok alapján elvben senki sem kaphatott volna beutazási engedélyt. A menekültek továbbra is csak a kijelölt határállomásokon regisztrálhatnak, aki ezt elmulasztja, az később nem jogosult semmilyen se-



gélyre. A határállomásokra érkezők kérelmeit az OMH és a Belügyminisztérium (BM) kéttagú bizottságai bírálták el, és csak egységes döntésük után kaphattak a kérvényezők beutazási engedélyt.

Az OMH adatai szerint az 1920 októberében bevezetett, majd 1921 végéig negyedévente meghosszabbított szigorításoknak köszönhetően hivatalosan csökkent a Magyarországra áttelepülők száma. Egy 1921 júniusában kelt, szigorúan bizalmas belügyminisztériumi jelentés szerint azonban továbbra is tömegesen érkeztek az utódállamokból az országba. Ennek okát a határellenőrző szervek sokszor enge-

dékeny magatartásában, valamint az illegális beáramlásban látták. Éppen ezért ismét felhívták a hatóságok figyelmét arra, hogy az érvényben lévő rendelet értelmében az olyan kérvényezők (iparos, orvos, gyógyszerész stb.) ügyében, akiknek megélhetése – szemben a korábbi állami alkalmazottakkal – az utódállamokban továbbra is biztosított, sokkal szigorúbban járjanak el. Mindezek arra engednek következtetni, hogy a belügyminisztérium a beköltözést korlátozó rendelet életbe lépése után egy évvel sem volt maradéktalanul elégedett az eredményekkel, bár az OMH adatai folyamatos csökkenésről tanúskodtak.

Az Országos Menekültügyi Hivatal nemcsak a menekültek elhelyezésével foglalkozott, hanem munkaközvetítőt, ingyenkonyhát, tanfolyamokat (szőlő- és borgazdaságitól az áruforgalmiig), gyereknyaraltatást szervezett és egész kis vállalatbirodalmat működtetett, amely egyrészt a foglalkoztatást szolgálta, másrészt az olcsóbb vásárlást a menekültek számára.

A beköltözés korlátozását nemcsak szociális és külpolitikai okok, hanem egyszerűen az ellátás biztosításának érdekei is megkívánták. 1921 nyarán és

ORSZÁGOS MENEKÜLTÜGYI HIVATAL



1919 őszétől tömegesen indultak el az utódállamok területéről Magyarországra a magukat magyarnak valló és nagyobb-részt kiutasított menekültek. A magyar kormányzat, érzékelve a helyzet súlyát, már szeptemberben külön ügyosztályt állított fel a béke-előkészítés koordinálására életre hívott Béke-előkészítő Iroda kebelén belül az erdélyi menekültek segítésére. A többi elszakított területről érkezők ügyét előbb olyan társadalmi szervezetek intézték, mint a Délvidéki Liga, a Felvidéki Liga vagy a Szepesi Szövetség. 1920 áprilisától

azonban földrajzi helyzettől függetlenül az összes menekült megsegítésével az Országos Menekültügyi Hivatalt bízták meg. A budapesti központtal rendelkező hivatal mellett hat vidéki városban (Székesfehérvár, Szombathely, Kaposvár, Szeged, Debrecen, Miskolc) területi illetékességgel bíró kirendeltségeket is létrehozottak.

A következő négy évben a hivatal legfontosabb feladata a menekültek regisztrálása, ideiglenes elhelyezése és anyagi támogatása, munkához és lakáshoz juttatása, munkaerőpiaci átképzése, vala-

mint jogi segítése volt. A hivatal nemcsak a legreménytelenebb helyzetben lévő vagyonlakhóknak, hanem más, egzisztenciális krízisben lévő menekülteknek is megpróbált segítséget nyújtani anyagi és természetbeni (ruházat, tüzelőanyag, ingyenes étkezés) juttatásokkal vagy munkaközvetítéssel, jogsegéllyel. Az anyagi források hiánya, valamint a nagyszámú igénylő miatt az Országos Menekültügyi Hivatal 1924-es megszűntetéséig csak a menekültek egy részének tudott valós segítséget nyújtani.

kora őszén például a súlyos tehervagonhiány a mezőgazdasági termés szállítást is veszélyeztette, ezért a kormány a beköltözők előtt három hónapra lezárta a határokat. A határzár azonban nem volt teljesen átjárhatatlan, hiszen ebben az időszakban is folytatódtak a legális beköltözések. Ez idő alatt legtöbbször nemzeti érdekre hivatkozással fontos intézmények magas rangú alkalmazottai, valamint ritkábban, kelően megindokolva magánszemélyek is kaphattak beutazási engedélyt.

A menekültek többsége olyan, állami alkalmazásban álló személy volt, aki önként vagy kényszerből, legtöbbször az utódállamokban megkívánt hűségeskü megtagadása miatt távozott hivatalából, állomáshelyéről. A megszállt területekről, majd az utódállamokból való elvándorláshoz, meneküléshez természetesen számos ok vezethetett, azonban a leggyakoribb kétértelműsége a kényszer, a fenyegetettség és a bizonytalanság volt.

AZ OPTÁLÁS

A trianoni döntés egyik legfontosabb kérdése – a szerződésben külön kitértek rá – az állampolgárság megítélése volt. A békeszerződés VII. részének 61–66. cikkei rendelkeztek az optálás, azaz az állampolgárság-váltás kérdéseiről. A 61. cikkely kimondta, hogy mindazok, akiknek (községi) illetősége azokon a területeken található, amelyek egykor az Osztrák–Magyar Monarchia részét képezték és a trianoni döntés után nem maradtak magyar fennhatóság alatt, elvesztették magyar állampolgárságukat, és ezzel párhuzamosan az új állam polgárai lettek.

Az egyén választási szabadságát teljes mértékben nélkülöző rendelkezés nagyban elősegítette a magyar állammal lojális, határon túlra került állampolgárok nagy csoportjának kialakulását. A 63. cikkely ugyan megpróbálta valamelyest fenntartani az önrendelkezés látszatát azzal, hogy a 18. élet-

évüket betöltött személyek számára a békeszerződés életbe lépésétől számított egy éven belül lehetőséget adott az állampolgárság fenntartásának (opció) igénylésére. A 64. cikkely pedig az optálás jogkörét kibontva lehetővé tette az állampolgárság megtartását azok számára, akik faji vagy nyelvi alapon különböznek illetőségi helyük többségi társadalmától.

Az opciós rendelet a jogok mellett az állampolgárságukat fenntartó személyek kötelezettségeit is rögzítette. Eszerint az optálási határidő letelte után egy évvel kötelesek voltak áttenni lakhelyüket az általuk választott országba, ez azonban (elvben) nem jelenthetett vagyonszerzést. A rendelet kikötötte, hogy az optálók megtarthatják korábbi ingatlanjaikat, ahhoz akadály nélkül visszajárhatnak, ingóságait pedig mindenféle illeték nélkül vihetik át az államhatáron.

A 65. cikkely próbálta szavatolni az opciós rendelkezés végrehajtását, eszerint mindenki saját döntése alapján választhatott állampolgárságot, hatósági rendelkezéssel, intézkedéssel befolyásolni senkit nem lehetett. A hétköznapiak során azonban az új államok hatóságai és helyi vezetői számtalan esetben igyekeztek távozásra bírni a magukat magyarnak vallókat. Ennek következtében olyan családok is útnak indultak, amelyek korábban ezt nem tervezték.

Az optálók állampolgárságuk megválasztása, valamint letelepedésük érdekében kénytelenek voltak írásos kérvényt benyújtani a letelepedésük helyéül választott magyarországi településekhez. Az optálási kérvényeket legkésőbb a trianoni békeszerződés életbe lépésétől (1921. július 26.) számított egy éven belül kellett benyújtani, az utódállamokból való kiköltözést pedig 1923. július 26-ig végrehajtani. Ez utóbbi dátumot többször is módosították, Magyarország és a szerb–horvát–



A vagonokban sok esetben több nemzedék lakott együtt, számos esetben akár a háztartási alkalmazottak is. Minden család két vagonnal rendelkezett: egyikben tartotta a holmijait, a másik lakhatásra szolgált. A kimenekített holmik tárolása általában is örök rákfeneje volt a menekült-létnek. Se vége, se hossza a tönkrement-eltulajdonolt bútorok feletti pereknek, panaszkodásoknak.

szlovén állam között például egészen 1930. november 1-jéig tolódott ki.

A MEGÉRKEZÉS, AZ ÚJ ÉLET

A magyar területre érkező menekültek első útja (hivatalosan) valamelyik állami szervhez kellett, hogy vezessen. Ez a csoportosan, vasúti szerelvényeken érkezők esetében már a határon felállított fogadóállomásokon megtörtént, ahol az OMH alkalmazottai igyekeztek lajstromba venni őket. Hat, határ közeli településen (Hidasnémeti, Lőkösháza, Biharkeresztes, Szeged, Szombathely, Szob) hoztak létre ellenőrző kirendeltségeket, ahonnan az adategyeztetést követően az ország belseje felé irányították a menekültek szerelvényeit. Alapvetően az adott település kapacitásától, az elosztási rendszertől és az egyéni kapcsolatoktól függött, hogy a menekültek az első állomáshelyen maradtak vagy továbbindultak az ország belseje, elsősorban a főváros felé.

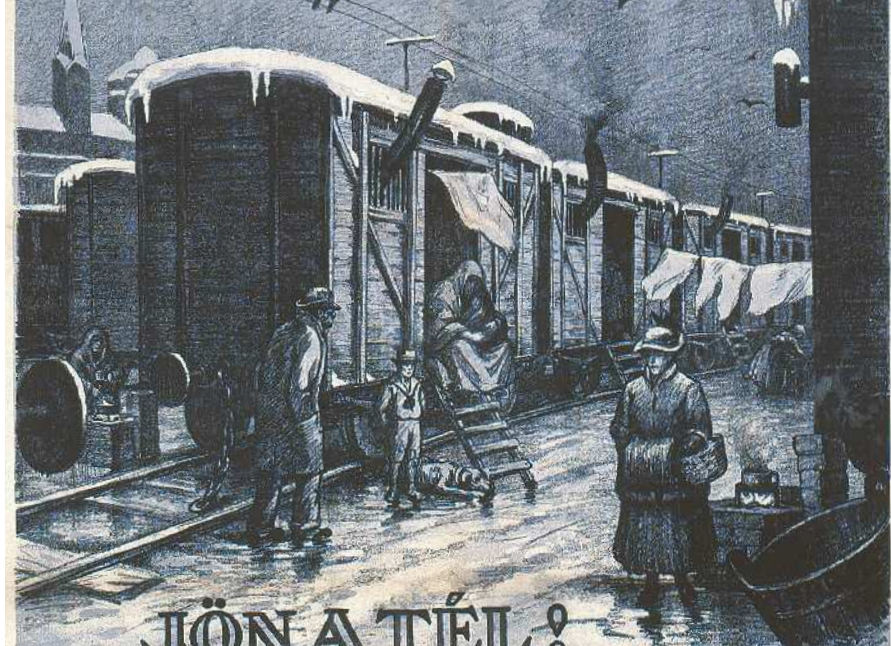
A menekültek jelentős része ideiglenesnek tekintette új helyzetét, és egészen a trianoni döntés megszületéséig reménykedett a korábbi állapotok visszaállításában és a hazatérésben, ezért elsősorban 1919-ben a regisztrálatlan érkezettek közül sokan megpróbáltak észrevétlenül maradni a magyar hatóságok előtt. Végül a maradás érdekében ők is kénytelenek voltak hivatalosan bejelentkezni.

1920-tól kezdődően országszerte több tízezer személy nyújtotta be optálási (állampolgársági) kérelmét. A kérvényezők a történeti Magyarország minden szegletéből érkeztek és rendkívül különböző társadalmi státuszúak voltak. Így az állami alkalmazottak mellett földbirtokosokat, gyarmatárú-kereskedőket, vasgyári munkásokat, háztartásbelieket és nyugdíjasokat is találhatunk közöttük.

Számtalan közismert személy is magyar állampolgárságért folyamodott ezekben az években. 1922. július 28-án például az Ausztriához került Borostyánkőről érkező Almásy László nyújtotta be kérvényét a szombathelyi városházán. Az utazó és felfedező – aki szombathelyi tartózkodása alatt IV. Károly visszatérési kísérletében is részt vett – ezekben az években a püspöki palotában lakott. Több százezer személyhez hasonlóan kényszerből hagyta el szülőföldjét az OMH elnöke, az erdélyi Petrichevich-Horváth Emil is. Raj-

tuk kívül még számtalan példát lehetne hozni, áttelepült egyetemek híres professzorait vagy politikusokat, arisztokratákat említve.

A menekültek elhelyezése és ellátása komoly problémát okozott a törvényhatóságoknak. Az 1924-ig áttelepült 400-430 ezer személy lakáshoz juttatása a korszak lakáspolitikáját és súlyos lakáshelyzetét figyelembe véve szinte lehetetlennek tűnt. A kormányzat politikája már a kezdetektől arra irányult, hogy előbb elhelyezzék, majd megfelelő életkörülmények közé juttassák az utódállamokból érkezőket. Ez azonban a vártnál is nehezebben alakult, hiszen hamar kiderült, hogy nem néhány, hanem több tízezer kérvényezőről lesz szó. Ilyen mértékű igényre sem a befogadó települések, sem a hazai lakáspiac, sem a szociális rendszer nem lehetett felkészülve.



JÖN A TÉL!
A DÉLYVIDÉKI LIGA GYÜJTÉSE
A VAGONLAKÓK
ÉS MENEKÜLTEK
GYÁMOLÍTÁSÁRA.
SEGÍTSEK VAGONLAKÓINKON ÉS MENEKÜLTJEINKEN,
AZ EZERNYI SZEGÉNY KIS GYERMEKEN!
OKTÓBER 2-ÁN SZOMBATON:
HÁZIGYÜJTÉS, AZ ÖSSZES MÚLATÓHELYEKEN PER
SELYGYÜJTÉS. ZÁRÓRA 3 ÓRAKOR.
OKTÓBER 3-ÁN, VASÁRNAP:
PERSELYGYÜJTÉS EGÉSZ NAPON.
A MÚLATÓHELYEKEN VÁLTOTT JEGYEK ÁRA
A MAGASZTOS CÉLT SZOLGÁLJA.

Bár a menekültek Magyarország tragédiájának szimbólumává váltak, Beczassy Judit, Ignác Rózsa, Zilahy Lajos, Szitnyai Zoltán sorsukat ábrázoló regényei, novellái mára szinte feledésbe merültek.

A lakáshiány a hazai nagyvárosokban már az első világháború idején is komoly gondokat okozott, hiszen alig lehetett használható ingatlanokhoz, bérleményekhez jutni. A kialakult lakáskriszisa egyik oka az volt, hogy a hazai lakásgazdálkodást a háború óta inkább a már meglévő lakások újraelosztása és nem a lakásállomány bővítése jellemezte. Ez a körülmény és az 1916 után bevezetett kötött lakásgazdálkodási rendszer együttesen hozzájárult a szabad lakáspiaci forgalom korlátozásához. Mivel új, nagy állami be-



A rossz higiénés helyzet mellett a vagonok között a balesetveszély jelentette a legnagyobb kihívást az ottlakóknak és a hatóságoknak.

A pokoli lakhatási körülményeken a főváros és a központi kormányzatok, illetve egyes magánvállalatok építkezésekkel igyekeztek segíteni. Ilyen, menekültek számára készült telep volt a fővárosban például a Pongrácz úti telep, a Juranics úti telep, a pestszentlőrinci Állami Lakótelep vagy a különböző, női nevű (Lenke, Mária Valéria, Augusztina) barakktelepek.

ruházások nem történtek és a kereslet messze meghaladta a kínálatot, jelentősen felértékelődtek az ingatlanok. A lakáshiány miatt felvert árak, gyakori bérlőcserék és folyamatos konfliktusok jellemezték nemcsak a főváros, de a nagyobb vidéki települések mindennapjait is.

Hivatalosan a lakáshivatalok feladata volt a menekültek lakáshoz juttatása. Ez azonban a hatalmas számú igénylő és a rendelkezésre álló kis-számbú szabad ingatlan miatt alig működött. A lakást kérvényezőket esélyeit csökkentette, hogy 1918 őszétől a megszállt területekről érkező polgári lakossággal együtt állami intézményeket is el kellett helyezni a fővárosban és a megyeszékhelyeken. Miskolcra például ekkor került az egykori tótsóvári erdőigazgatóság, a kassai tankerü-

leti főigazgatóság és postaigazgatóság, a kerületi rendőr-főkapitányság, az ungvári főreáliskola, valamint az eperjesi jogakadémia. Ezeknek az intézményeknek a működtetéséhez megfelelő épületekre volt szükség, ez pedig prioritást élvezett a polgári lakosság igényeivel szemben. Hasonló volt a helyzet más megyeszékhelyeken és kiváltképp Budapesten is.

OLDALVÁGÁNYON

A súlyos lakáshiány miatt 1919 őszétől a menekültek egy részét csak tömegszállásokon vagy vasúti vagonokban tudták elhelyezni. 1920 és 1923 között országos szinten általában 1500-2000 vagon szolgált lakóhelyként úgy, hogy közben az itt élők jelentős része ingóságainak egy részét már nem a szom-



MAGYAR VAGONLAKÓ TESTÜLET



1920 szeptemberében Szűcs Jakabné és többen a budapesti Nyugati pályaudvaron élő vagonlakók közül a MÁV által tervezett kiköltöztetés miatt úgy döntöttek, hogy saját kezükbe veszik ügyüket. Felhívást intéztek a főváros állomásain élő sorstársaikhoz, majd Magyar Vagonlakó Testület néven egyesületet alapítottak s beadványban fordultak Teleki Pál miniszterelnökhöz és Tomcsányi Pál igazságügy-miniszterhez. Azt kérvényezték, hogy maguk is felkutatthassanak üresen álló lakásokat, bérleményeket, amelyeket aztán a lakáshivatalok számukra kiutalhatnak.

Az igazságügy-miniszter engedélyt adott erre, így a testület néhány nappal később napilapokban tett közzé felhívást

a lakástulajdonosok felé. Elképzelésük azonban sikertelennek bizonyult, hiszen egyetlen olyan önként jelentkező sem akadt, aki felajánlotta volna üresen álló bérleményét a vagonlakók számára. Ezért az érintettek maguk kezdték el felkutatni a város üresen álló, lakhatásra alkalmas helyiségeit.

Több vidéki városban is előfordult, hogy az állami lakáselosztás működésképtelensége miatt a legnehezebb helyzetben lévők maguk próbáltak megoldást találni. Ennek megfelelően ezekben az években a lakáshivatalok megbízottjai mellett menekült magánszemélyek és csoportok járták a települések utcáit, hogy feltérképezzék az üresen álló lakásokat.

A Magyar Vagonlakó Testületének jelentése szerint akciójuknak köszönhetően két hónap alatt háromezer vagonból sikerült lakásokba költöztetni menekült családokat. A mindezt tíz évvel később papírra vető visszaemlékező beszámolója azonban erősen túlzó lehet, hiszen 1920 szeptemberében az ország egész területén összesen 3753 vagonban éltek menekültek. Az mindenesetre megállapítható, hogy a testület szervezett formában juttatta lakáshoz tagjainak egy részét. Azonban feladatai a következő években is csak alig érzékelhetően csökkentek, hiszen még 1924 júniusában is országsszerte 967 vagonban 2841 személy volt kénytelen a pályaudvarok oldalvágányain élni.



EGY ERDELYI MENEKÜLT TISZTVISELŐ
VAGON-LAKÁSÁBÓL ÚJ LAKÁSÁBA KÖLTÖZKÖDI
(RABADY OTTÓ FÉLVÉTELE)

A menekültek között értelemszerűen felül-reprezentáltak az állami, vármegyei szolgálatból elbocsátott középosztálybeliek, de a vagonlakás nem ismert társadalmi hierarchiát: találunk a vagonokban törvényszéki bírót, postatisztet, írónőt egyaránt.

A legtöbb problémát mégsem az együttélés, hanem a kényszer és néha az otthonosság érzetének javítása érdekében beszerzett házi- és haszonállatok jelentették. „Békeidőben” mindez megengedhetetlen lett volna, azonban a helyzetet felmérve a MÁV és a helyi törvényhatóságok tiltás helyett legtöbbször hallgatólagosan elfogadták ezt. Így a vagonvárosokban a megfelelő higiéniai és biztonsági állapotok garantálása esetén az ott élők tarthatnak néhány szárnyast vagonjaik között. Természetesen hamar akadtak olyanok, akik már nemcsak saját szükségleteik, hanem a piaci igények szerint próbálták fejleszteni „gazdaságukat”.

A higiéniai hiányosságok, valamint a megszorodó háziállatok jelentősen növelték a komfort nélküli kocsik jelentette egészségügyi kockázatokat. Nem véletlen, hogy rövid idő elteltével több állomáson is tifusz- és vérhasjárvány ütötte fel a fejét. Az ingyenkonyhák, az Amerikai Misszió és más segélyszervezetek hathatós segítsége ellenére a kezdetektől problémát okozott a higiénikus étkezés kérdése is. A vagonlakásokban található „konyhák” melléktermékei ugyanis számos esetben a sínek közé kerültek, ami természetesen magával hozta a rágcsálók, elsősorban a patkányok elszaporodását.

A pályaudvarok és állomások amúgy is zárt terei az elkerített karámok, a vagonok előtt leválasztott privát terek miatt drasztikusan szűkültek. Ez pedig fokozott balesetveszélyt jelentett, elsősorban az ott élő gyermekek számára. Több állomáson súlyos, akár halálos sérüléseket is okozott egy-egy ilyen baleset. Az ideiglenesen ott elhelyezett menekülteknek saját és családtagjaik érdekében különösen figyelniük kellett az állomás mindennapi működéséhez hozzátartozó tolatásokra és szelvénymozgatásokra.

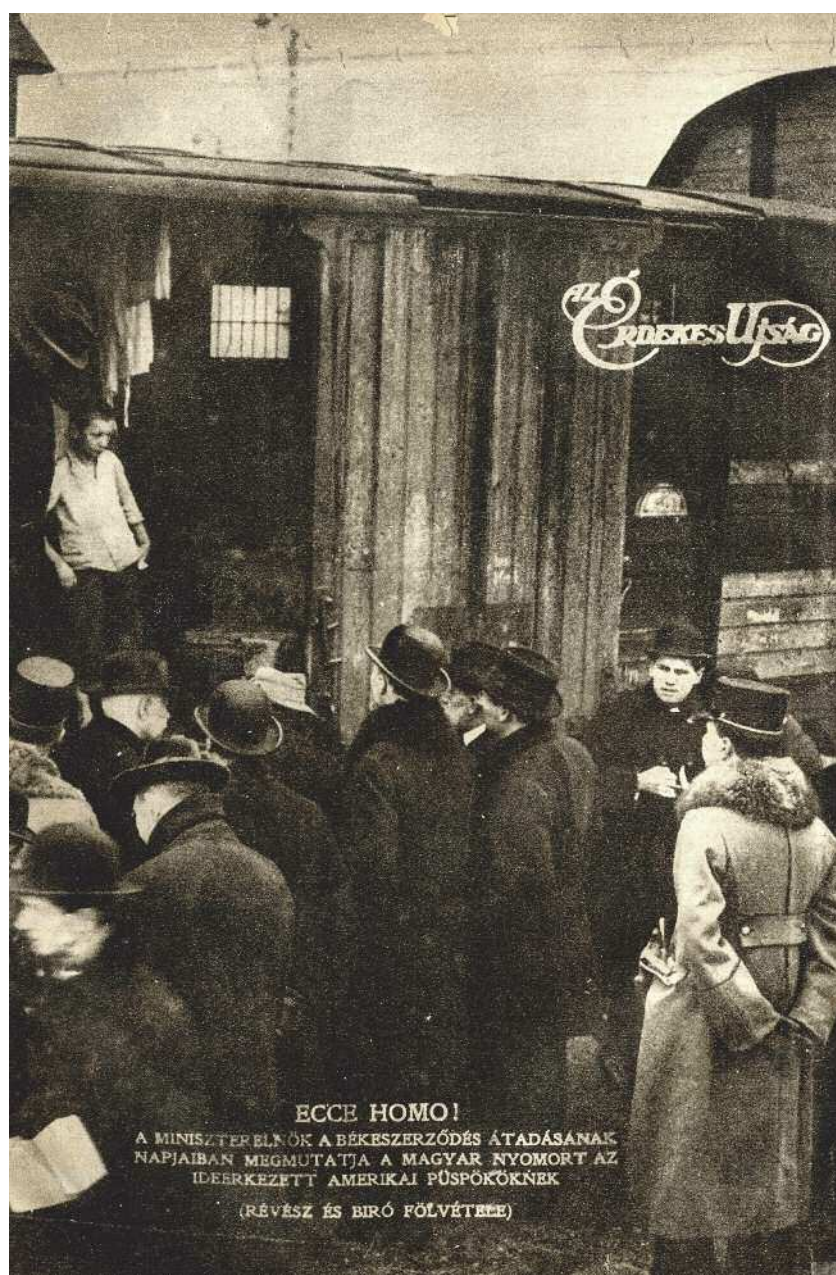
Az évtized végére a MÁV vagonjai lassan felszabadultak, ám ez nem jelentette a menekültkérdés hatékony és megnyugtató megoldását. A következő évtizedben ugyanis a pályaudvarok oldalvágányai helyett ideiglenes

szédos kocsiban, hanem berraktárakban tárolta. Budapesten például az 1921-ben a menekültek számára kislakásokká átalakított Magyar Lőszergyár Rt. üresen maradt raktárait jelölték ki erre a célra. A súlyos lakáshiány miatt rövid ideig olyan, akkoriban vagy később közismert személyek is vagonokban éltek, mint Cholnoky Jenő földrajzprofesszor vagy Kosáry Domokos.

Az utódállamokból Magyarországra érkezők a legtöbb esetben két vagonot kaptak használatra. Az egyikben élte mindennapjait a család, míg a másikban megmaradt ingóságait tárolta. Az amúgy is zsúfolt privát terek a hideg beálltával tovább szűkültek, hiszen a télre kiutalt tüzelőt is zárt helyen, azaz a raktárvagonban kellett tárolniuk. A zsúfoltságot fokozta, hogy a tiltások és ellenőrzések dacára több család bevételének növelése érdekében albérlőt

vagy ágyrajárót is fogadott ideiglenes otthonába.

Mivel több ezer család nemcsak néhány hetet, hanem hónapokat, akár éveket is kénytelen volt vagonokban élni, ezeken a telepeken lassan kialakultak íratlan szabályok és szokások, amelyek a mindennapok során elviselhetővé tették az együttélést. Ezek a vagonvárosok, annak ellenére, hogy lakóik száma és így méreteik is gyakorta változtak, egy „klasszikus” településhez nagyon hasonlóan működtek. A döntően munka nélküli családok között gyorsan kialakultak olyan társas érintkezési formák, mint például a szomszédolás vagy éppen a cserekereskedelem. A folyamatosan lakóhelyet és munkát keresők a kölcsönösség elve és a sorsközösség érzete miatt pedig rendszeresen vigyáztak egymás családtagjaira és értékeire.



ECCE HOMO!
A MINISZTERELNÖK A BÉKESZERZŐDÉS ÁTADÁSÁNAK
NAPJAIBAN MEGMUTATJA A MAGYAR NYOMORT AZ
IDEERKEZETT AMERIKAI PÜSPÖKÖKNEK
(RÉVÉSZ ÉS BIRÓ FÖLVÉTELE)

1920 és 1924 között az Országos Menekültügyi Hivatal két étkezdéje (a budapesti Király és a Nagykorona [ma: Hercegprímás] utcában) napi több mint kétezer embernek biztosított ingyenes vagy kedvezményes étkezést, összesen mintegy kétmillió adag ételt szolgálva ki. De hamarosan más szervezetek is működtettek ínségkonyhákat, így például a MÁV is.

A vagonlakók helyzetük furcsasága folytán állandó tárgyai voltak a külföldi küldöttségek érdeklődésének, nyomoruk nyilvánvaló volta miatt pedig a hatóságok is szívesen vezették a rendezőpályaudvarokra az amerikai, japán vagy brit látogatókat

szállásokon, barakktelepeken, külvárosi nyomortanyákon és ideiglenes albérletekben éltek – olykor akár évtizedekig is – olyan, többségükben egzisztenciát veszített családok, amelyek nem voltak képesek megkapaszkodni új környezetükben. Természetesen a menekültek integrációja sem csak a kudarcról szólt, jelentős részük korábbi egzisztenciáját megteremtve vagy éppen azon túllépve sikeresen tudott alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez. ♦

A szerző levéltáros, MNL
Veszprém Megyei Levéltára (PhD)



ALC
ERDEKES ÚJSÁG

VIII. ÉVFOLYAM 40. SZÁM.

ÁRA 5 KORONA.

**CSONKA-MAGYARORSZÁG-NEM-ORSZÁG,
EGÉSZ-MAGYARORSZÁG-MENYORSZÁG.**